

МЕДІАГРАМОТНІСТЬ, ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗПІЗНАВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ РИЗИКІВ

Чертов Владислав Ігорович

*Викладач кафедри педагогіки, психології та менеджменту
Білоцерківського інститут неперервної професійної освіти*

Анотація. У тезах розглядається важливість медіаграмотності як необхідного інструменту для орієнтації у сучасному інформаційному просторі, який постійно зростає та насичується як корисною, так і маніпулятивною інформацією. Автори акцентують увагу на тому, що медіаграмотність дозволяє критично оцінювати джерела інформації, виявляти фейкові новини та маніпуляції, а також визначати інформаційні ризики, що можуть мати як індивідуальні, так і соціальні наслідки. Особливу увагу приділено ролі медіаграмотності у збереженні емоційної стійкості, розвитку критичного мислення та здатності аналізувати контент. Також аналізуються виклики, з якими стикається розвиток медіаграмотності, зокрема нестача систематичної освіти та технологічні зміни, що ускладнюють оцінку інформації. Важливою частиною є інтеграція медіаосвіти в освітні програми, що допомагає формувати навички аналізу медіаконтенту з раннього віку. Тези підкреслюють, що медіаграмотність є ключовим елементом розвитку здорового інформаційного середовища та критичного підходу до споживання інформації, що дозволяє ефективно протистояти інформаційним загрозам та маніпуляціям.

Виклад основного матеріалу. У світі, де кількість інформації зростає в геометричній прогресії, медіаграмотність стала необхідним інструментом, що дозволяє суспільству орієнтуватися у потоці новин, фактів, думок та маніпуляцій. Основне завдання медіаграмотності – навчити критично оцінювати джерела, аналізувати зміст та ідентифікувати можливі інформаційні ризики, які можуть мати як індивідуальні, так і соціальні наслідки.

Однак, сучасне інформаційне суспільство характеризується швидким розповсюдженням даних, що створює як нові можливості, так і загрози. У

цьому контексті медіаграмотність стає важливим захисним механізмом, необхідними для оцінки та критичного аналізу медіаконтенту, що дозволяє уникнути багатьох інформаційних пасток.

З розвитком технологій фейкові новини стали частиною повсякденного інформаційного потоку. Вони можуть створювати паніку, формувати суспільну думку на основі неправдивих фактів та впливати на політичні й соціальні процеси. Завдяки медіаграмотності люди можуть розпізнавати фейки за ознаками, такими як анонімність автора, відсутність конкретних джерел, емоційна насиченість та використання шокуючих заголовків. Це особливо актуально в часи кризи, коли дезінформація може посилювати панічні настрої та дестабілізувати ситуацію.

Здатність відрізнити надійні джерела від ненадійних є основою медіаграмотності. У сучасному світі існує велика кількість інформаційних платформ – від офіційних новинних агентств до блогів і соціальних мереж, тому знання критеріїв перевірки джерел, таких як авторитетність, прозорість джерела та професійний рівень журналістики, дозволяє краще орієнтуватися у великій кількості новин. Це особливо важливо для молодого покоління, яке часто отримує інформацію із соціальних мереж, де рівень контролю якості контенту є мінімальним [1 с. 142].

Окрім джерела інформації, важливу роль відіграє її структура та зміст. За допомогою нашого критичного мислення ми виявляємо приховані маніпулятивні прийоми, які можуть міститися у тексті, відео або аудіоматеріалі. Наприклад, емоційно забарвлені фрази, візуальні елементи, що викликають сильні емоції, а також односторонні коментарі є ознаками потенційної маніпуляції. Медіаграмотність сприяє розвитку здатності аналізувати інформацію та виділяти суттєві факти, що запобігає виникненню упереджень у ставленні до конкретних тем [2 с. 112].

Ключовим елементом успішної медіаграмотності є концепція «інформаційного сліду», що передбачає відповідальне ставлення до будь-якої інформації, якою користувач ділиться чи взаємодіє. Такий підхід дозволяє не

лише захистити себе від впливу неправдивих даних, а й зменшити поширення маніпуляцій серед своїх знайомих, адже кожен контакт із неправдивою інформацією може стати її додатковим поширенням. Поширення інформації вимагає обережності, оскільки у сучасному середовищі навіть необґрунтовані припущення можуть стати основою для пропагандистських тез, якщо користувач не критично підходить до їх аналізу [3 с. 82].

Медіаграмотність сприяє також кращому розумінню алгоритмів соціальних мереж, які налаштовуються на особисті інтереси користувачів, формуючи так звані "інформаційні бульбашки". Люди, які недостатньо критично ставляться до контенту, можуть залишатися всередині таких "бульбашок", що обмежує доступ до різноманітних поглядів і сприяє односторонньому сприйняттю подій. Усвідомлення функціонування алгоритмів допомагає розширити спектр сприйняття новин, забезпечуючи кращу об'єктивність та стійкість до маніпуляцій [4 с. 65].

Основні аспекти медіаграмотності:

- **Критичний аналіз джерел.** Медіаграмотність спрямована на розвиток умінь критично аналізувати джерела інформації, перевіряти авторитетність джерела, мотиви поширення інформації, а також визначати потенційні упередження.
- **Розпізнавання маніпуляційних методів.** Навчання розпізнаванню прийомів маніпуляції – це важливий елемент медіаграмотності. Сюди входять методи, спрямовані на емоційне збурення, використання часткових фактів або викривлення дійсності.
- **Навички саморефлексії та емоційна стійкість.** Сучасні медіа часто впливають на емоційний стан користувачів, що призводить до формування необґрунтованих суджень і рішень. Емоційна стійкість допомагає зберегти об'єктивність у ставленні до інформації.

Одним з основних аспектів є емоційна стійкість, яка є частиною медіаграмотності. Розуміння власних емоційних реакцій на певний контент допомагає уникати маніпуляцій, що спрямовані на провокування страху, гніву

або радикальних рішень. Навички контролю емоцій і саморефлексії дозволяють ефективніше аналізувати новини, особливо під час кризових ситуацій, коли розумна оцінка подій стає критично важливою для запобігання паніки.

Розвиток медіаграмотності стикається з низкою викликів:

- **Нестача систематичної освіти** — навчання медіаграмотності часто є несистематичним або обмежується окремими заняттями. Інтеграція медіаграмотності у навчальні програми могла б підвищити рівень знань у цій галузі серед широких верств населення.
- **Технологічні зміни** — швидкість розвитку технологій робить інформаційне середовище більш складним і динамічним, тому традиційні навички оцінки інформації постійно потребують оновлення.
- **Мотивація до розвитку критичного мислення** — люди часто довіряють інформації, яка збігається з їхніми переконаннями, і уникають того, що суперечить їхнім поглядам, що створює ефект "інформаційної бульбашки".

На теперішній час медіаграмотність стає важливим компонентом навчання як у школах, так і в університетах. Від практики перевірки фактів до участі у проєктах із аналізу медіа – сучасна освіта має впроваджувати комплексний підхід до розвитку критичного мислення та самостійного аналізу інформації.

Сучасна освіта може забезпечити формування навичок медіаграмотності через:

- **Аналіз кейсів** — розгляд реальних прикладів фейкових новин або дезінформаційних кампаній дозволяє навчитися розпізнавати маніпуляції в реальних ситуаціях.
- **Рольові ігри** — методи, коли студенти виступають у ролі журналістів або критиків, розвивають вміння аналізувати ситуації з різних точок зору.
- **Проекти з аналізу новинних платформ** — студенти можуть досліджувати відмінності між різними джерелами інформації та

аналізувати їхні підходи до подачі контенту, що допомагає зрозуміти механізми створення новин.

У таких країнах, як Фінляндія, Швеція та Нідерланди, програми з медіаграмотності є важливою частиною освітнього процесу. Школярів з дитинства вчать критично мислити, розпізнавати факти і відрізняти їх від особистих думок. Це сприяє формуванню навичок, що дозволяють їм ефективно орієнтуватися у великій кількості інформації.

На завершення, медіаграмотність як інструмент самозахисту стає важливою частиною сучасної інформаційної культури. Інтеграція медіаосвіти в загальну систему освіти, підвищення рівня критичного мислення серед широких верств населення та розвиток програм для дорослих можуть значно покращити стійкість суспільства до інформаційних ризиків. Тільки суспільство, що володіє медіаграмотністю, здатне ефективно протистояти інформаційним загрозам, розвиваючи при цьому здоровий рівень скептицизму та відповідальності за обробку інформації [5 с. 38].

Висновок. Отже, медіаграмотність є ключовим інструментом протидії інформаційним ризикам. Вона дозволяє людині самостійно оцінювати достовірність інформації, запобігає маніпулюванню суспільною думкою та забезпечує стійкість до інформаційних атак. Підвищення рівня медіаграмотності серед населення є важливим завданням, яке сприятиме розвитку критичного мислення, поліпшенню якості суспільної комунікації та створенню інформаційно безпечного середовища.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баєва О. М. Медіаосвіта та медіаграмотність: основи та практики: навч. посіб. Київ: Либідь, 2020. 340 с.
2. Зайченко О. П., Мартиненко С. О. Інформаційна безпека у сучасному світі: виклики та загрози: навч. посіб. Київ. 2019. 256 с.

3. Лазарєва Л. М. Медіаграмотність у контексті глобалізації інформаційного простору: монографія. Харків: Основа. 2021. 196 с.
4. Гаєва Н. П. Протидія фейковій інформації: підручник для студентів гуманітарних спеціальностей. Київ: Києво-Могилянська академія. 2022. 312 с.
5. Медіаграмотність як засіб протидії інформаційним маніпуляціям у суспільстві/ М. С. Литовченко. *Науковий журнал «Інформаційна безпека»*. 2020. № 25 т. 3. С. 45-58.